

Resebrev Nr 107

10–19 juni 1999

JOURNALISTRESA TILL JERUSALEM

1999, ett år innan tidningen Arbetet lades ner sökte jag till en annorlunda fortbildningskurs för journalister genom Fojo-institutet i Kalmar, i form av en ambitiöst utformad studieresa till Jerusalem tillsammans med ett gäng utvalda journalister från hela Sverige. En 10 dagars kurs om de tre världsreligionerna i Jerusalem; judendomen, kristendomen och islam, under ledning av livsåskådningsjournalisten Lisbeth Gustafsson. Jag fick redaktionsledningen på Arbetet att betala resan, och det blev en fantastisk upplevelse, boende på ett kristet palestinskt nunnekloster i det judiska västra Jerusalem och med besök till alla de heliga platserna i Jerusalem, och till Betlehem och Döda havet.

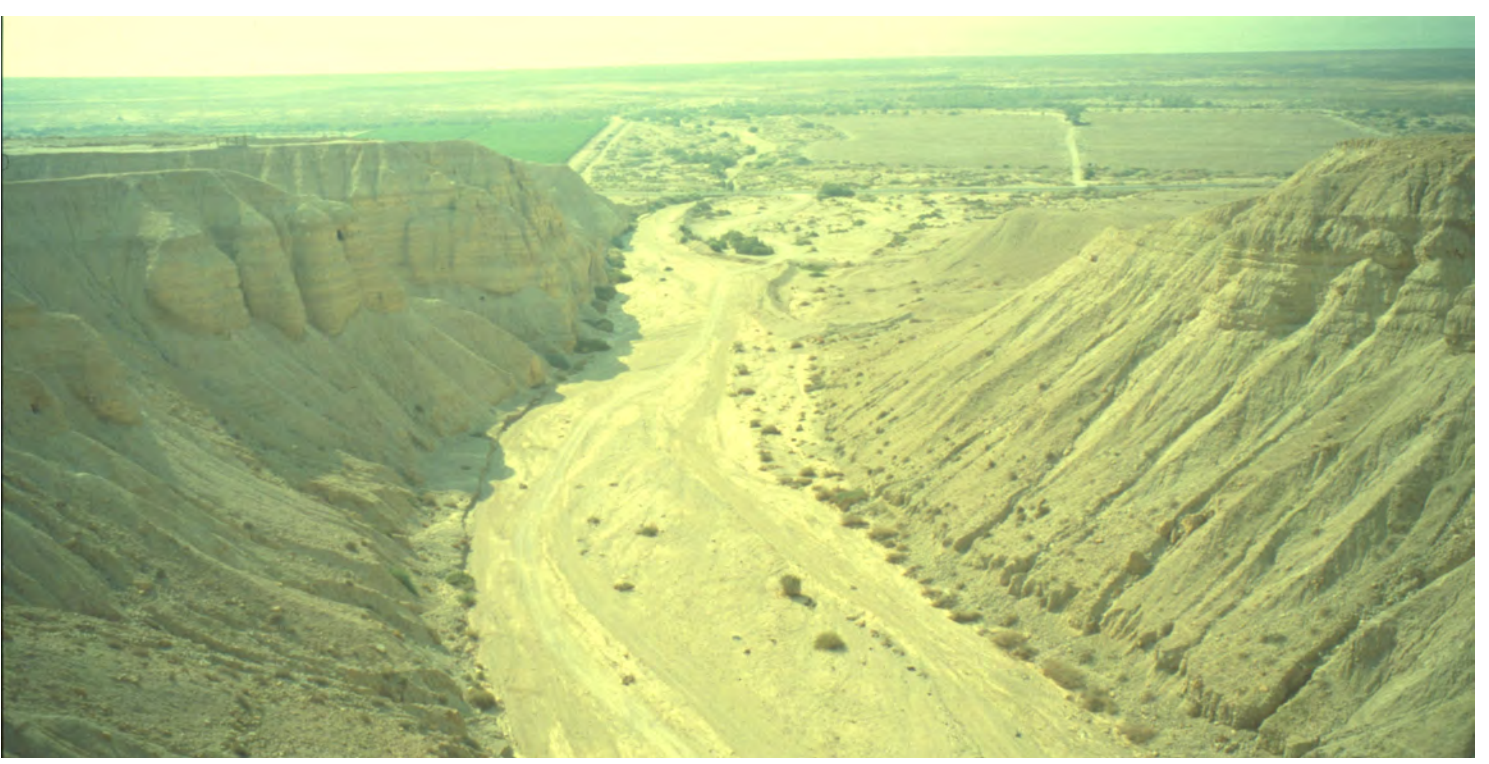

MEA SHEARIM

JUDA ÖKEN

QUMRAN

DÖDA HAVET

Fader Sariph i Khakel Dana-klostret, Silwan

Studiebesök i Klippmoskén

Den Heliga Gravens kyrka

Klagomuren

Abraham Schwartz föreläser om judendomen

Sabbatsmåltid hos familjen Landau

Betlehem, Födelsekyrkan

Lunch hos familjen Rishnawi genom alternativa turismprojektet

Lisbeth

Sookia, Morgan och Ingela

Håkan

Jan, Nils och Lars

Åter till källorna

FOJO-kurs på Rosary Sisters Convent

i Jerusalem 10-18.6

Utbildningsledare: Åke Skoog, direktor för Svenska Teologiska Institutet, STI
Håkan Sandvik, studiesekreterare, STI
Lisbeth Gustafsson, frilansjournalist, Sigtuna

Torsdagen den 10 juni

- 06.30 Samling på Arlanda flygplats för avresa med Lufthansa via München till Tel Aviv
- 16.45 Ankomst till Ben Gurions flygplats, Transfer till Rosary Sisters i Jerusalem
- 19.30 Introduktion och presentation

Fredagen den 11 juni,

- 08.00 Frukost
- 09.00 Jerusalem – helig stad för tre religioner, Dir. Åke Skoog
- 10.00 Introduktion till haredi judendom (ultra-ortodoxa) med rundvandring i Mea Shearim, Abraham Zwi Schwartz W, DD
- 13.00 Lunch i klostrets matsal
- 15.00 Demografi och fredsförhandlingar; om israeler och palestinier? Studieseokr. Håkan Sandvik
- 17.00 Sabbaten – en katedral i tiden, Åke Skoog
- 19.00 Mottagande av sabbaten i liberala Kol Ha Neshama synagogan, DD
- 20.30 Sabbatsmåltid hemma hos Dalia och Yehezkiel Landau

Lördagen den 12 juni

- 08.00 Frukost
- 09.00 Kyrkornas många ansikten i Jerusalem – kort exposé av kristendomens mångfald med tonvikt på den österländska kyrkotraditionen, Håkan Sandvik
- 10.30 Kyrkvandring i Gamla Stan, Håkan Sandvik, W, DD
- 13.00 Lunch i klostrets matsal - Ledig eftermiddag
- 18.30 Att rapportera om konflikten, Samtal med palestinsk frilansjournalist, Said Ghazali
- 00.00 Mässa i Uppståndelsekyrkan (frivilligt), DD

Söndagen den 13 juni

- 08.00 Frukost
- 09.15 Avfärd till mässa i det benediktinska klostret i Abu Ghosh, DD
- 13.00 Lunch i palestinska hem i Beit Sahour (Herdarnas Äng)
- 19.00 Att rapportera om konflikten, Samtal med judisk journalist, Yossi Klein-Halevi

Måndagen den 14 juni

- 08.00 Frukost
- 09.00 Judendomens lära och liv, Richard Haas
- 11.00 Kabbalan och den judiska mystiken, Yehezkiel Landau
- 13.00 Lunch i klostrets matsal
- 15.00 Avfärd till Betlehem, DD
- 16.00 Besök i Födelsekyrkan
- 17.00 Teologi i kontext, Teol. Dr. Mitri Raheb
Kvällen fri

Tisdagen den 15 juni

- 07.30 Frukost
- 08.15 Promenad till Klippmoskén, W, DD
Besök i Klippmoskén med muslimsk guide
- 16.00 Samtal om islams lära och liv med Khaled Duzdar
- 18.00 Middag i klostrets matsal
- 19.30 Jag och min yrkesroll – ett kvällsamtal i gruppen

Onsdagen den 16 juni

- 06.00 Frukost
- 06.30 Avfärd till Juda bergsöken, W
"Öknens andlighet" Stillhet för eftertanke
- 09.00 Besök vid Qumran – Dödahavsrollarna
Simtur i Döda Havet (baddräkt och handduk)
- 15.45 Avfärd till Gehenna-dalen, DD
- 16.00 Samtal med grekisk ortodox munk *Saviph, W*
- 18.00 Middag i klostrets matsal

Torsdagen den 17 juni

- 08.00 Frukost
- 08.45 Avfärd till Neve Shalom/Wahat el-Salaam - en judisk-arabisk by, W
- 09.20 Lära att leva tillsammans, Abdessalam Najjar
- 11.00 Religionsdialog; kristna – judar, Åke Skoog
- 13.00 Lunch i klostrets matsal
- 18.00 Möte med dialog-grupp mellan judar och palestinier i Beit Sahour
- 20.00 Avslutningsfest på uterestaurang i Beit Sahour (ingår ej i priset)

Fredagen den 18 juni

- 08.00 Frukost
- 09.00 Summering och avslutning av kursen
- 12.00 Lunch i klostrets matsal
- 12.45 Avfärd från Jerusalem
- 16.35 Avresa från Ben Gurion

1999, ett år innan tidningen Arbetet lades ner sökte jag till en annorlunda fortbildningskurs för journalister genom Fojo-institutet i Kalmar, i form av en ambitiöst utformad studieresa till Jerusalem tillsammans med ett gäng utvalda journalister från hela Sverige. En 10 dagars kurs om de tre världsreligionerna i Jerusalem; judendomen, kristendomen och islam, under ledning av livsåskådningsjournalisten Lisbeth Gustafsson. Jag fick redaktionsledningen på Arbetet att betala resan, och det blev en fantastisk upplevelse, boende på ett kristet palestinskt nunnekloster i det judiska västra Jerusalem och med besök till alla de heliga platserna i Jerusalem, och till Betlehem och Döda havet.

Torsdag 10 juni 1999

Resan inleddes tidigt på morgonen torsdagen den 10 juni med samling på Arlanda flygplats inför flygresan till Tel Aviv via byte i München. Vi träffade vår charmerande reseledare Lisbeth och blev introducerade med varandra, en brokig samling journalister från olika svenska nyhetsmedia, däribland **Birgitta Eklund-Fäldt** från Sveriges Radio Malmöhus (som bott i Lund), Korea-födda frilansjournalisten **Sookia Karlsson**, **Marie Anell** från Nuet, en tidning för dövblinda, och **Nils Lundgren** från Nordnytt i Umeå.

Läste i **Karen Armstrongs** utomordentliga bok "*Historien om Jerusalem – en stad – tre religioner*" om den heliga stadens äldre historia, landade på Ben Gurion Airport kvart i fem på eftermiddagen och tack vare att vi kom i grupp hade vi inga problem med säkerhetskontrollen, vi slapp undan ingående förhör. Transfer till Rosary Sisters Convent, ett kristet nunnekloster i västra Jerusalem, förestått av sex palestinska nunnor, där vi sedan bodde hela kursveckan. På vägen passerade vi en bit av Västbanken.

Klockan 19.30 samlades vi för ett introduktionsmöte med de övriga kursadministratörerna **Åke Skoog** och **Håkan Sandvik**, och vi kursdeltagare presenterade oss för varandra. Jag berättade om mina 16 års tjänst på Arbetet, om mitt redaktörskap för tidskriften SYDASIEN, och mina indiska preferenser. Men även om mina arabiskastudier och resor i Mellanöstern på 1970-talet. Såväl Lisbeth som Åke och Håkan blev mycket intresserade, och efteråt pratade jag mera med dem om Indien och diskuterade möjligheten att eventuellt göra en liknande journalistkurs om hinduismen i Kolkata.

"Klockan nu 23:35, sitter på det fina rummet på klostret, som jag delar med **Morgan Ahlberg** från Kyrkans Tidning. Varit på restaurang med hela journalistgänget plus Håkan Sandvik, och ätit spaghetti på en uteservering. Vackert väder hela dagen men svalt nu på kvällen, måste ha kavaj på sig. Ett mysigt behagligt, avspänt folkliv på stan nu på kvällen, underbart att komma hit. Besökte Independence Park på natten där trevliga ungdomsgång satt i grupper och umgicks."

Fredag 11 juni 1999

En dag med intressanta föreläsningar med Åke Skog och Håkan Sandvik, ett fascinerande besök till Mea Shearim med **Abraham Zwi Schwartz**, och slutligen judiskt sabbatsfirande på kvällen.

Upp halv sju på morgonen efter dålig sömn, och klockan 7 gick jag till klostrets katolska morgonmessa. Jag var den enda kursdeltagaren på plats, men också Lisbeth var där. Så fin start på dagen. En indisk präst officierade på engelska medan nunnorna sjöng på arabiska. Efter frukost i källarplanets matsal satt vi utomhus och lyssnade på Åkes föreläsning om Jerusalem allmänt. Mycket entusiasmerande.

Därefter kom så Abraham som berättade om de ultraortodoxa judarnas liv, varefter vi med honom i rask fart promenerade via Sion Square och det svenska teologiska institutet (under reparation) och etiopiska kyrkan till *charedi-chassidi*-judarnas stadsdel Mea Shearim, klädda i vad de anser vara anständig klädsel, långärmat och definitivt inga shorts. Massor med ortodoxa judar lever i detta bostadsområde och bär svarta kaftaner och hattar av östeuropeiskt 1800-talsnitt. Därtill med hårflåtor – *peyots* – och *kippas* på huvudet. Vissa äldre Jerusalemfödda judar bär gråvitrandiga kaftaner.

Abraham hade så mycket att berätta om ett liv han själv levte, tills han 1984 bröt sig ur denna tradition på grund av han tror på sionismen och judarnas rätt till staten Israel, något som *haredi*-judarna strakt motsätter sig. Så intressant, mycket att fotografera, men fann snabbt att detta inte tolererades av alla. Många väggtidningar ity de flesta här inte har egen tidning, ej heller TV och sällan bil. Gatorna i Mea Shearim stängs dessutom av under sabbaten med bommar.

Åt lunch på klostret, soppa fisk och melon. Sen upp på rummet och sov en timme för att orka med resten av dagens intressanta program, som inleddes med att Håkan, återigen utomhus, föreläste om de demografiska förhållandena i Israel/Palestina och fortsatte sen föreläsa om judarnas sabbatsfirande, som på samma gång är en verkligt glädjeric och lustfylld fest och en tid för vila.

Klädde därefter om, jag satte på mig en fin indisk panjabi jämte väst och kavaj. Så for vi i Håkans skröpliga minibuss till den amerikanskt präglade, liberala *Kol Ha Neshama*-synagogan, där vi bevistade sabbatsmäs-

san, ett symboliskt välkomnande av *Drottning Sabbat*. Fick bruk för min indiska huvudbonad, som liknar en kippa som bärs av Centralasiens sefardiska judar.

Skön stämning, inte olik en en Taizé-gudstjänst med lättsjungna sånger, fast här naturligtvis sjungna på hebreiska. Vi satt utspridda i den stora öppna lokalen, män och kvinnor blandade. Höll på en timme, sen hälsade alla "*Sabbat Shalom*" och helgen var inledd.

Vi lämnade synagogan och for med minibuss och Åkes bil i två omgångar, till en sydlig förort till Jerusalem, med mäktig utsikt över landet nedanför bergen (Jerusalem ligger ju på 800 meters höjd över havet). Kom till ett nybyggt höghusområde påminnande om nybyggnation i Kolkata. Vårt mål var **Dalia** och **Yehezikel Landaus** hem, där vi bjöds på sabbatsmåltid bestående av soppa, libanesiska specialiteter, sojabiffar och vin i familjens särskilda gästrum. Mycket trevlig kväll. Samtalade med Lisbeth och Åke om Indien, ett land som Åke och hans hustru **Lena** planerar att resa till, men också om Klostergården i Lund dit de snart skulle komma att flytta till efter 20 år i Jerusalem.

Dalia berättade en gripande historia om hur hennes judiska familj kom från Bulgarien till den nyetablerade staten Israel 1948 och där flyttade in i ett så kallat "övergivet" palestinskt hus i Ramle, men om hur efter sex-dagarskriget i juni 1967 den fördrivna familjen hörde av sig till Dalia, och efter deras möte byggdes huset om, och man startade tillsammans ett fredsprojekt, där judiska och palestinska barn kunde träffas i huset.

Som ett udda inslag på sabbatsfesten hos familjen Landau sjöng jag på Bengali en sång av **Rabindranath Tagore**, "*Tomar holo shoro*" vilket mycket uppskattades. Vid midnatt återvände vi hem till klostret, så nöjda, glada och trötta, skönt att sova.

Lördag 12 juni 1999

Förmiddagens tema utgjordes av kyrkornas Jerusalem och inkluderade en intressant vandring i gamla stan med Håkan. Dagen avslutades sent om aftonen med ett återbesök till Den Heliga Gravens Kyrka (även kallad Uppståndelsekyrkan), en av de kyrkor vi besökte på förmiddagen tillsammans med horder av turister från hela världen, men där det på natten inte fanns en enda störande turist (om man inte räknar oss själva som sådana).

Vaknade utsövd klockan 8 och efter frukost föreläste Håkan om kyrkohistoria, varefter vi alltså begav oss ut på stan via Jaffa gate för att fram till lunch vandra runt i den kristna delen av Jerusalem. Mulet väder och inte speciellt varmt. In i basarmyllret, men kom sen via glest befolkade gator till den syrisk-ortodoxa kyrkan (syrianska) som Håkan är särskilt förtjust i. En kyrka som är belägen på platsen för den allra första nattvarden, anser syrierna.

Vi fortsatte sedan genom de armeniska kvarteren och kom till den grekisk-katolska kyrkan, där Håkan föreläste om det ortodoxa gudstjänstfirandet. För att sedan möta en totalt annorlunda liturgi i den anglikanska kyrkan, Christ Church, som är en så kallad judekyrka. Håkan berättade om det märkliga fenomenet att vissa kristna grupper idag är mer fanatiska Israelvänner än judarna själva. Kyrkovandringen avslutades därefter i Uppståndelsekyrkan, enligt legenden byggd över Jesu gravplats, med dess ett myller av turister. Håkan och Lisbeth lät oss gå runt själva i kyrkan.

Det nattliga besöket blev otroligt mycket mer spännande. Vi lämnade klostret vid midnatt tillsammans med Håkan och Lisbeth, längs ödsliga folktomma gator. Dock mötte vi en del judar på väg hem med bilar och bussar efter sabbatsledigheten. Basargatorna – på dagen så myllrande – låg nu övergivna. Förbi torget med fontänen där vi fikade tidigare på dagen, så till Heliga gravens kyrka och se – inte en turist! Bara pilgrimer samt ryska och grekiska munkar och nunnor, de senare med svarta dok. En vakt med mobiltelefon var den enda avvikande företeelsen i den eljest totalt fridfulla atmosfären.

In i kyrkan med sin rökelsedoft och liturgi som pågick nu på uppståndelsenatten. I franciskanernas kapell pågick en mässa samtidigt som de grekisk-ortodoxa höll en kombinerad afton- och morgonbön i väntan på att få ta över i kyrkan med sin mässa från klockan halv två. Senare på natten skulle det sedan bli koptisk mässa halv fyra och syrisk-ortodox klockan halv åtta.

Strövade runt i kyrkan och Håkan berättade om legenderna kring varje plats i kyrkan så att vi förstod allt. Underbart att sakta glida runt och skåda, lyssna och känna. En mäktig upplevelse. Vi såg "*Adams skalle*" i en klippskreva; grottan där Jesus och rövarens kors sägs ha återfunnits på 300-talet; och Golgata-grottan där Jesus hölls fången (förmodligen en helig plats redan under kananeisk tid). Jag följde pilgrimernas exempel att vid inträdet i Golgata sticka ner en hand för att känna på berget.

Jesus grav övervakades av en grekisk-ortodox präst. Han knäföll och luktade på den rosenoljedoftande stenen uppå vilken Jesus sägs ha lindats, och vi såg gravkamrarna efter Nikodemus och Joses av Aramate.

Franciskanermunkarnas mässa avslutades med att rökelsekar och spiror bars i procession till graven. De trädde in där och sen backade man ut under vördnadsfulla bugningar som gentemot en kung. En rysk pilgrim, ung kille, gick med en bok i handen runt gravmausoleet. Så fascinerande och mest fantastiskt, mitt i natten, avsaknaden av störande turister.

Skulle gärna stannat hela natten, atmosfären inte olik den man möter i indiska tempel, men vi måste återvända hem till klostret. Till sängs strax efter klockan 2.

Tidigare på dagen hade vi ledig eftermiddag, och då ville nästan alla ut och promenera i gamla stan. Jag gick med Morgan och **Ann-Christin Johansson** från kyrkoförvaltningen i Göteborg, med samma känsla för lugnt tempo och med likartade preferenser som jag själv. Via New Gate tog vi oss genom en livligt brokig arabisk marknadsgata (i judiska västra Jerusalem var däremot allt stängt i dag på grund av sabbaten).

Vidare förbi Suq Khan ez-Zeit norrut till Damaskusporten. Fikade, drack kaffe med mjölk för 7 shekel (15 kronor). Därefter promenerade vi längs med eller uppe på stadsmuren hela vägen till Lejonporten i öster. Fantastiska vyer över de muslimska kvarteren och Klippmoskén. Steg ner från muren vid Via Dolorosa där en stor Volvolastbil kört fast i porten.

Gick längs Lidandets gata med sina 14 stationer som symboliserar Jesus sista färd. Beträktade ett gäng korsbärare. Svängde till vänster och kom så småningom till Klagomuren (som egentligen är den västra muren till kung Salomos raserade tempel) via en omdiskuterad nybyggd tunnel på Hagaigatan.

Så kom vi in i nybyggda judiska kvarter, och där träffade vi på alltid pigga och nyfikna kurskamraten **Elisabeth Ohlin** från Västmanlands Läns Tidning. Hon följde med oss och fikade. Ut genom Jaffaporten och gick promenadvägen utanför (*Karob Walk*) och ankom till klostret strax efter klockan 6. Nöjd med alla intryck, lagom trött.

Så trött att jag nästan inte kunde hålla mig vaken under gästföreläsningen halv sju med den palestinske frilansjournalisten **Said Ghazali** som kritiserade den palestinska pressen för sin avsaknad av kritik. Ghazali föredro ett västerländskt nyhetsideal, som inte alla i gruppen uppskattade – visade det sig efteråt, när jag vid halv nio gick till restaurangkvarteren bortanför Independence park med Lisbeth, Ann-Christine och Morgan, samt **Jan Kantor** från DN och **Birgitte Lorentzson** från Värnamo nyheter. Hittade en jemenitisk kosher-restaurang som precis höll på att öppna efter sabbaten, och där slog vi oss ner utomhus och njöt i den sköna kvällen jemenitisk mat. Jag tog kycklinggryta i smördegsrullar, med Carlsberg-öl till. Trist att det är ont om lokal öl här. Jag gav förresten Lisbeth ett nummer av tidskriften SYDASIEN med vår bröllopsbild på omslaget. Hon uppskattade tidningen väldigt och visade den för hela gruppen. Gick hem klockan 22 i väntan på att vi skulle strax iväg att besöka midnattsmässan i Uppståndelsekyrkan.

Söndag 13 juni 1999

Dagen då vi besökte benediktinerklostret Abu Ghosh med Lisbeth och Lena Skoog och åt lunch i palestinska hem i Beit Sahour.

På morgonen var jag så trött efter nattens upplevelser i den Heliga gravens kyrka, men piggade till under färden med inhyrd buss till byn Abu Ghosh där vi bevistade benediktinermunkarnas och nunnornas katolska mässa och tog nattvarden. En underbart fin trädgård omgärdade klostret.

Efter mässan åter till Jerusalem, men ytterst kort innan vi for vidare till Beit Sahour (Herdarnas Äng) nära Betlehem där Svenska Kyrkan stödjer ett projekt med satsning på alternativ turism i palestinska områden. Håkan Sandvik har själv bott flera år i Beit Sahour. Vi delades upp i grupper och besökte tre olika familjer. Jag hamnade hos den kristna familjen **Rishnawi** där sonen George är starkt involverad i detta projekt och vi blev bjudna på en överdådigt läcker palestinsk lunch.

Efteråt besökte vi en kooperativ souvenirbutik där vi handlade palestinska varor. Jag köpte pilgrimsvatten från Jordanfloden och en flaska arrak av samma sort som vi bjudits på hemma hos Rishnawi-familjen.

Besöket till Betlehemsområdet var beklämmande. När vi lämnat Jerusalem for vi genom flera checkpoints med starkt beväpnade israeliska soldater in på den av Israel ockuperade Västbanken. Familjen vi besökte berättade mycket om Israels ständiga trakasserier mot palestinierna.

De palestinska områdena påminner för övrigt om Jordanien men är fattigare och smutsigare. Samtidigt pågick dock mycket försköningsarbete inför firandet av 2000-årsskiftet i Betlehem.

Kvällens samtal med judiska journalisten **Youssi Klein Halevi** blev oerhört intressant. Han hade bott 18 år i Israel men var född i USA. Han förklarade både den officiella israeliska inställningen till Palestina, och sin egen, och hur han först sympatiserat med premiärministrarna **Rabin** och **Netanyahu** men därefter svängt över till **Barak** nu i år. Han förordade en fredlig lösning, men inte utan säkerhet.

Efter Youssis föredrag ville gruppen fortsätta diskutera men jag och Morgan hade ingen lust utan längtade efter mat. Vi gick upp till Sion Square och sen till vänster ut på paradgatan Ben Yehuda. Fullt med restauranger i området och inkastare som var synnerligen ivriga. Men vi vände tillbaka till den Franska Judendomens Plats och åt gott på en mexikansk restaurang och drack öl till. Efter en timme dök andra i gruppen upp liksom Håkan och Lisbeth, och de satte sig på ett närliggande cafe. Morgan och jag anslöt oss till dem när vi ätit färdigt. Satt och pratade om 1968 och idealismens död. Håkan var politiskt aktiv på Ålidshem i Umeå då och Lisbeth var reporter på Västerbottens Folkblad.

Hem till rummet och tillbringade sista timmen före midnatt med att läsa Jerusalem Post, som jag köpt. Dagens stora nyhet: Nato har gått in i Kosovo med 50 000 soldater.

Måndag 14 juni 1999

En dag dels starkt präglad av judisk religion och mystik, dels innefattande ett besök till Födelsekyrkan i Betlehem. I dag varmare än tidigare, kring 30 grader. Morgonen inleddes med två föreläsningar med svenske före detta journalisten **Rickard Haas** samt Yehezkiel Landau som vi var hemma hos och firade sabbat några dagar tidigare.

De berättade båda initierat om judisk tro och tradition, och hade med sig bönesjalar och andra attribut. Landaus föreläsning var särskilt intressant när han kunnigt berättade om *kabbalan*, den judiska mystiken, oerhört spännande. Jag greps åter av de många likheterna som förenar judisk och hinduisk tro, och jag bad honom om boktips angående detta.

På eftermiddagen for vi så till Betlehem för ett ganska kort besök till födelsekyrkan, en av de äldsta kyrkorna i världen som fortfarande är i bruk. Kyrkan uppfördes på 300-talet av kejsar **Konstantin den store** över den grotta som av traditionen utpekats som Jesus födelseplats. Kyrkan är sedan 2012 ett av UNESCOs världsarv.

Hela Betlehem utgjorde vid vårt besök en enda stor byggarbetsplats med uppgrävda gator. Sverige var inblandat i att fixa till torget. Åter i Jerusalem lyssnade vi på ett föredrag om teologi i palestinsk kontext med Teol. Dr. **Mitri Raheb** från lutherska kyrkan i Betlehem.

För övrigt hann jag denna dag med att mitt på dagen promenera själv i västra Jerusalem på rent måfå. Besökte Sheraton-hotellet och hittade där en välsorterad skivbutik med en trevlig föreståndare som sålde all sorts israelisk musik. Köpte en skiva med klezmermusik framförd på klarinett liksom en skiva med *cantores*-sånger (från en synagoga) och en skiva med psaltar-psalmer.

På kvällen besökte gruppen en jättetrevlig trädgårdsrestaurang i östra Jerusalem, åt god arabisk mat, drack öl och flera av oss rökte vattenpipa med aprikostobak. Trevlig stämning med mycket skratt och glam. Efteråt for Håkan med oss på en utflykt upp på Olivberget där vi fick njuta en underbar utsikt.

Tisdagen 15 juni 1999

Hela dagen ägnad åt islam, med ett besök till Al Aqsa-moskén (Klippmoskén) på morgonen. Efter en snabb promenad via Jaffa Gate tog gruppen sig till en samlingsplats där där Håkan väntade. En shejk tog emot oss och berättade om moskén på arabiska och en tolk översatte. Presentationen var tämligen opersonlig, och hela besöket kändes väldigt tillrättalagt anpassat till den strida strömmen av turister. Det var nämligen så att turister (som vi betraktades som) endast tilläts besöka Al-Aqsa-mosken på förmiddagarna fram till klockan 11.

På kvällen lyssnade vi på **Khaled Duzar**, en liberal muslim som samtalade med oss om islams lära och utövande. Även han var tämligen opersonlig i sin presentation, bjöd inte på sig själv vilket var synd för föreläsningen gav därmed inte så mycket i utbyte.

På eftermiddagen promenerade jag än en gång på egen hand, nu i hela fyra timmar. Fick blåsor på fötterna och blev rejält bränd i den heta solen. Gick längs Via Dolorosa till Getsemane, vidare till Marias grav och Maria Magdalenas rysk-ortodoxa kyrka, och därefter upp på Oljeberget, där jag besökte den tysk-lutherska Auguste-Victoria-kyrkan och njöt av utsikten därifrån. Kyrkan hade hyllningsmålningar till korsfararna i taket. Europeiska krigare som shejken i Al Aqsa på förmiddagen beskrivit hur dessa slaktade 16 000 människor i Jerusalem.

På vägen tillbaka till klostret passerade jag Hebrew University och gick genom en skogsodling på Mount Scopus sluttningar och vidare genom ett välbärgat arabiskt område. Så till Kidron-dalen, belägen utanför stadsmuren till de arkeologiska lämningarna efter kung Davids Jerusalem. Inträde för att gå ner i *Warrens Shaft* som varit den judiska *jebusiter*-sektens ursprungliga vattenförsörjningstunnel. Spännande.

På kvällen diskuterade vi i smågrupper yrkesroller. Jag och **Ingela Ekblom** från Sverges Radio P4 Riks samtalade i en halvtimme, satt utomhus, om vad Jerusalem betyder för oss själva och för vårt journalistiska arbete. Sen samlades vi allihopa, var och en fick berätta något. Jag talade om min intuitiva känsla av hur världsreligionerna är så lika, inklusive hinduismen. Något som väckte allas nyfikenhet.

Kvart över nio upp på rummet, lyssnade på israelisk radiomusik. Lade oss tidigt för att komma upp klockan 6 imorgon.

Onsdag 16 juni 1999

Juda öken och Döda Havet, mer behöver knappast sägas om dessa fantastiska platser. Dagens tema var öknens andlighet – stillhet och eftertanke.

Efter frukost klockan 6 for vi med buss till till Juda bergsöken, ett naturreservat på vägen mellan Jerusalem och Jeriko på Västbanken med stark biblisk betydelse. På väg ut från Jerusalems på morgonen körde vi förbi flera illegala judiska bosättningar som Israel avser införliva med stan. Vi passerade också beduiner boende i plåtskjul. Håkan förklarade att dessa beduiner tvångsförflyttats dit från Negev-öknen på 1950-talet.

Under resans gång berättade Åke och Lena om de så kallade ökenfäderna, tidiga kristna eremiter, asketer och munkar som fordoms valde att tillbringa sina liv i öknen. Väl framme kom vi att uppleva öknens totala

stillhet, och vi satt en kvart var för sig i sanddynerna och mediterade. Stillheten bröts så småningom av att Åke stämde upp i en sång. En härligt kontemplativ stämning.

Vi bröt upp och fortsatte sedan färden till turistcentret Qumran vid Döda Havet, beläget 400 meter under havsnivån. Qumran är världsberömt för att man här i grottor i bergen 1947 hittade de så kallade Dödahavsrollarna. Ett oerhört intressant fynd som visade att Jesus lärjungar hade många motsvarigheter, bland annat i *esséernas* sekt. Vi gavs nu tillfälle att klättra upp till en av de grottor där dessa dödahavsroller påträffades 1947.

Klockan 11 fortsatte vi till Döda Havet och en anläggning som hette Safari beach för avkopplande bad. Vattnet innehåller här sju gånger mer salt än i Medelhavet. En fantastisk upplevelse att flyta omkring väl insmorda som vi var i lera, och efter badet i avnjöt vi en arabisk lunch på lammkött och ris och drack öl på en restaurang vid sjöstranden.

På återvägen till Jerusalem färdades vi genom Gehennadalen där de spetälska levde på Jesu tid. Vi stannade vid det grekisk-ortodoxa Khakel Dana-klostret i Silwan. Här träffade vi **Fader Sariph**, en värtalig munk som i sitt tidigare liv påstod sig ha varit CIA-agent. Med honom samtalade vi om kristen mystik och blev bjudna på gott kaffe och fikokaka. Därefter fick vi möta barnhemsbarn på klostret, en fantastiskt fin upplevelse. Barnen visade sina rum, sjöng och spelade för oss.

Kvällen tillbringade vi på stan, och det var så härligt att vi gärna skulle velat stanna längre tid här. Några av oss gick på Finks bar och hade det tvivelaktiga nöjet att träffa folktopolitikern och Israel-vännen **Per Ahlmark**. Klockan 23 satt jag med Ingela, Birgitta, Birgitta 2, Nils och Ann-Christin på en uteservering. En mängd unga soldater, både män och kvinnor, var där på permission, alla försedda med gevär och k-pistar nonchalant dinglande över axeln. Ett gulligt par vid bordet bredvid oss bestod av en söt soldattjej och motsvarande kille, hand i hand, käkande pizza. Idylliskt och vackert men omgivna av en mängd soldater alla försedda med skarpladdade vapen mitt i den ljumma sommarnatten.

Promenerade hem och blev insläppt på klostret av Håkan, ity receptionen hade stängt redan klockan 22.

Torsdag 17 juni 1999

En dag tillägnad konstruktiv religionsdialog med besök till den judisk-arabiska byn Neve Shalom/Wahat el Salam på förmiddagen.

For iväg tillsammans med Håkan kvart i nio till Neve Shalom, för ett möte med **Abdessalah Najjar** som berättade om man med viss framgång arrangerar konfliktlösnings-seminarier för judiska och arabiska ungdomar. Byn ligger på mark som man hyr från det grekisk-ortodoxa klostret Latrun på 99 år.

På seneftermiddagen återbesökte vi dessutom Beit Sahour och träffade en dialoggrupp med blandat judar och palestinier under ledning av **George Mishrawi**, och deltog i fredssamtalet i två timmar.

Ett seminarium och religionsdialog mellan kristna och judar som Åke Skoog skulle hållit mitt på dagen ställdes däremot in.

Istället blev det tid för gruppen att besöka Israel museum. Håkan körde oss till museet men vi promenerade hem. På museet tittade vi extra noga på allt material kring dödahavsrollarna, en avdelning uppbyggd som en grotta, och naturligtvis de judiska samlingarna med föremål från skilda håll i världen. Orientaliska predikstolar från Jemen, kläder (bland annat från en man från Lund, Göteborg, Sverige) med svart kavaj och hög svart hatt. Det fanns också en tysk 1800 tals-synagoga och en italiensk 1600-tals-synagoga från Venedig. Och så en indisk synagoga, hitflyttad från Kochin i Kerala.

Lämnade museet klockan 16 och promenerade själv genom västra Jerusalem, en avslutande promenad. Kom svettig till Rosary Sisters, och efter en snabb dusch klädde jag mig i fina kläder och for med Åkes bil till Beit Shahour.

Kvällens avskedsfest hölls också i Beit Sahour, efter det att vi varit med på fredsdialogen. Det blev en jättetrevlig avskedsfest. Lisbeth bad mig hålla tacktal till Åke och Håkan och så gav vi Sookia som var nygift en bröllopspresent i form av en fin bok om Jerusalem som Ingela köpt på museet.

Njöt av läcker mat och gott vin, satt bredvid Lisbeth som på allvar menade att vi bör arrangera en motsvarande FOJO-kurs i Kolkata med mig som handledare. Hennes förslag var att genomföra det i samband med Durga puja-firandet i oktober 2000. Lisbeth skulle ta upp saken med Fojo-chefen **Anneli Evers** (som förresten varit gift med min gymnasiekompis **Anders Olsson**).

Jag var i toppform och sjöng för gruppen, både min Tagoresång "*Tomar Holo Shuru*" och **Ulla Billquist**-klassikern "*Jag är en liten Eva*". Morgan sjöng en rysk sång. Som avslutning på kvällen blev det lite arabisk dans, innan det var dags att återvända hem till Jerusalem. Upplevde en liten mini-romans med vackra Marie som kom mig nära denna sista afton och vi tittade på stjärnhimlen tillsammans, alltmedan jag höll om henne och klappade hennes sköna hår. Inget mer, vi tog farväl och for sedan i varsitt fordon åter till Jerusalem dit vi anlände kvart i 12.

Åke och Lena for direkt vidare hem till sig och Lisbeth gick till sängs, men flera av oss ville ut och fira på stan med Håkan, som vi övertalade att följa med. Tillsammans drog vi till ett himla mysigt café och en gård invid

restauranggatan. Satt utomhus uppe på en veranda men kikade in i restaurangen, jättefint där inne med böcker, spel och internet. Gick tillbaka till hemmet innan klockan 2, rätt berusad, samtalande med Håkan hela vägen. Jag gav honom som avskedspresent ett nummer av SYDASIEN.

Fredag 18 juni 1999

Avfärd och hemresa till Sverige. Utvärderingsmöte klockan 10 och lämnade klostret klockan 13. Flyget avgick 16.35 från Ben Gurion Airport, Lufthansa 3 timmar och 20 minuter till Frankfurt och därefter vidare till Stockholm dit vi anlände 23.40.

Övernattning på Good Morning Hotel och nästa dag hem till Lund efter en fantastiskt intressant och upplevelserik vecka i Israel/Palestina.

Det var en jättefin sammanhållning i gruppen, så fin att vi höll kontakten efter hemkomsten till Sverige, och året därpå, våren 2000, hade en återträff i Sigtuna (på Sigtunastiftelsen), och inte minst fick jag en oerhört djup kontakt med Lisbeth, som betydde mycket i den kaotiska tid jag befann mig i när Arbetet lades ner i september 2000 och jag fick ompröva hela min tillvaro.

LARS EKLUND

